

Mikor már szétverték bennünket a IX. kerületben, akkor húzódtunk a Péterfy utcai kórházba, ahol a főorvos nyomott fel bennünket, így le is tartóztattak. Nekem marha nagy szerencsém volt, mert mondtam, hogy reggel elmegyek, és megnézem, hogy van a feleségem. Én a Viola utca 35-ben laktam, mellettünk volt az óvoda, és velünk szemben volt ez a dőgraktár, ahol a belek voltak. Szóval az volt a szerencsém, hogy elmentem haza. Ha nem mentem volna haza, letartóztattak volna. Mikor visszaértem a kórházba, már a portás azzal fogadott, hogy ne hogy visszamenjek, mert tele van pufajkákkal az épület. Elmentem haza, de aztán hajnalban bevittek engem is. Az Angyal István elleni perben nem voltam benne, de mindenki megkapta a büntetését. Egy biztos, hogy Angyal és Szirmai nem tett olyat, amiért kötetlet kellett kapnia. Angyal Pistának soha nem láttam a kezében fegyvert, Auschwitzból jött haza. Szirmai-jaival együtt mozgalmi emberek voltak.

Volt egy szovjet foglyunk, egy katona, aki tudott magyarul is, aztán kiderült róla, hogy besúgó. Vaszilnak hívták. Nem én foglalkoztam vele, hanem ott lévő gyerekek, azt hiszem, fél napot volt csak ott, aztán fölszívódott.

November 7-én Angyal kivetette a vörös zászlókat is, hordóba szúrták bele őket. Nem volt ez fasiszta, jobboldali társaság, melós volt mindenki. De a végén mindenkit felakasztottak, ha piros volt azért, ha zöld, akkor azért. Olyan ítéleteket kaptunk, hogy belenyögtek a tanúk.

Nem tagadom, hogy engem az államvédelem később beszervezett, talán ezért is jöhettek ki a börtönből hamarabb. A beszervezés úgy történt, hogy bent feküdtem a Gyorskocsi utcában. Fertőző májgyulladást kaptam. Azt mondták, hogy meggyógyítanak, csak írjam alá. Persze, hogy aláírtam! Egy piszkafáért kötelet adtak. Úgy hullottak az emberek, mint a legyek. Viszont mikor kijöttem, akkor én tájékoztattam azokat az embereket, akiket figyelni kellett volna. Ez után a játék után engem bevittek. Azt mondták, nem baj elvtárs, ilyen van, adunk egy másikat, akit meg kell figyelni. Annak is elmondtam ugyanezt, és az is eltűnt, de aztán visszajött és tanúskodott mellettem, hogy én mentettem meg az életét. Ezután azt mondták: ejnye-ejnye elvtárs, ez már azért baj, de semmi gond, hozunk magának egy másik embert. Hoztak is, és annak is elmondtam ezt, mire az az ember előhúzott a zsebéből egy bilincset, és rám kattintotta.

Közzéteszi: *Gönczi Ambrus*

Néhány személyes élmény hatvan év távlatából

A délutáni tüntetést október 23-án én is úgy éltem meg, mint legtöbben közülünk; csak az este lefolyása volt talán kevésbé tipikus. Mikor lassan eloszlott a tömeg, én nem mentem se a Parlamenthez, se a Sztálin-szoborhoz, hanem a rádióhoz indultam. A szűk utcában összeszorult tömeg ütemes kiáltásokkal követelte, hogy felolvassák a rádióban néhány követelésünket. Egy idő után – szinte meglepetésünkre – beleegyezést jeleztek az épületből. Beengednek egy kis küldöttséget, akik majd előadhatják mondanivalónkat. Tényleg bement néhány fiatal – és természetesen nem került elő újra és a követelések felolvasásáról persze szó sem volt. A feldühödött tömeg valahonnan gerendákat kerített és azzal kezdtük ostromolni a kaput. Sose felejttem el azt a pillanatot, amikor a fakapu betört – a gerendát én is tartottam – és mögöttem egy teljesen üres csarnokban találtuk magunkat és minden továbbvezető ajtó fehér páncélozott acélból volt. Nyilvánvaló volt, hogy itt nem jutunk tovább.

Én erre föl elmentem, már nem emlékszem hova, és egy autórádióban hallgattam aztán Gerő hírhedt beszédjét. Mikor visszaindultam a rádió felé, akkor már lőttek ott. Véletlenül mellettem szorongott a Kiskörút egy kapualjában kiképző hadnagyunk, aki meglepetésemre vadul átkozta az ávót és az oroszokat; én őt mindig vonalasan tartottam. Ez volt a forradalom egyik legmeglepőbb élménye, ahogy észrevettem, hogy szinte mindenki úgy gondolkozik, mint jómagam, csak korábban sose mertük véleményünket kinyilvánítani, csakis a legszorosabb baráti körben.

Ezek után letettem minden rádióval kapcsolatos tervemről és hazamentem gyalog Lágymányosra, ahol szüleim szorongva vártak. De aztán újra elindultam a város felé apámmal éjjel és tanúja lettünk annak, hogy vonulnak a szovjet páncélos oszlopok a város felé a Fehérvári úton. De egy kis eredményt elkönyvelhettünk: egy vegyszergyár dolgozott még ott és sikerült rávenni őket, hogy lépjenek ők is sztrájkba. Emlékszem mekkora elégtétel volt, mikor hallottuk, hogy a gépek leállnak.

Október 25. volt nekem egy különösen emlékezetes nap. Én is ott voltam délelőtt a híres jelenetnél, amikor néhány szovjet tank legénysége, legalábbis látszatra, fraternizálni kezdett a fiatalokkal és a tömeg, közte tankok is, kezdett lassan a Parlament irányába vonulni. Talán az mentette meg az életemet, hogy fölfedeztem egy mellékutcában egy magyar tankot. Kíváncsi lettem, lehet-e velük beszélni és a tömegből kiválva odamentem és megálltam közvetlenül a tank előtt és próbáltam kapcsolatba lépni velük. De a torony nem nyílt ki és a résen keresztül persze nem láttam senkit. De azért hadonásztam egy darabig közvetlenül az orruk előtt; hirtelen felbőgött a motor és a tank hátrafelé ment néhány tucat métert. Én meg mentem utána, az meg újra meghátrált. Miután ez a játék kétszer-háromszor megismétlődött, békén hagytam őket; kezdtem félni is, mi lesz, ha hirtelen nem hátra, hanem előre indul. Utólag valahogy arra a világhírűvé vált képre emlékeztem a jelenet, mikor egy fiatal 1989-ben a Tienanmen téren Pekingben feltartóztatott egy menetoszlopot. Persze az csak külsőleges hasonlóság, mert én nem tartóztattam fel menetoszlopot, hanem csak megpróbáltam „beszédbe elegyedni” egy magányos tankkal, amelyik már úgysis állt.

Veszélyben nemigen voltam. Mire indultam volna újra a Parlament felé, már lehetett hallani a tüzelelést. Véletlenül ott volt viszont apám, aki egy árkád alatt túlélte a sortüzeket; tőle hallottam később, mi történt ott. De mielőtt találkoztam volna vele este, belekerültem egy igen kényes helyzetbe. Abban egy Eszter nevű gimnazista lány volt „hibás”, akivel néhány héttel korábban ismerkedtem meg, és mint az 21 évesen gyorsan megtörténik, azon nyomban fülig beleszerettem. Még 23-a előtt megbeszéltem vele randit a Kiskörút és a Rákóczi út sarkára csütörtök estére, ama óra alatt. Bár nemigen hittem, hogy eljön, nekem persze ott kellett lennem. Miután nyilvánvalóvá vált, hogy nem fog eljönni, elindultam hazafelé, vállamon még egy magyar zászlót cipelve. Mentem a Kiskörúton dél felé, mikor láttam néhány fegyverest magyar tiszti egyenruhában (lehet, hogy ávósok voltak) egy kapualjban állva. Odaparancsoltak és kérdezték, nem tudom-e, hogy kijárási tilalom és statárium van. Mondom igen, épp megyek hazafelé, ott meg ott lakom. Közölték velem, hogy sajnálják, de most agyon kell hogy lőjenek. Könnyű elképzelni, mit éreztem. De sikerült bizonyos fokig megőrizni nyugalmamat és mondtam, kérem hagyjanak életben, kikutathatnak, nincs nálam semmi fegyver, igazoltam is, hogy tényleg Lágymányoson lakom és kérdeztem, mit nyerne azzal, ha most engem agyonlőnek, ahelyett, hogy hazaengednek. Rövid tanácskozás után mondták, iszkoljon hazafelé, de gyorsan. Persze, hogy nyakamba vettem a lábamat!

Egy-két nappal később szintén este mentem a Vár irányából hazafelé, nem tudom már, mit akartam ott, talán Bartha Dikit kerestem. Mikor elértem az egykori Erzsébet hidat, észrevettem, hogy a Gellért-hegy alatt, egészen a Szabadság hídig, egy szovjet menetoszlop áll, teljesen lesötétítve, teljes csöndben. Még utcai lámpák sem égtek. Röviden gondolkoztam, mit csináljak, mert már ők is láttak engem. Ha próbálok elszaladni, az gyanút kelthet és akkor esetleg még inkább lelőnek. Erre föl folytattam utamat, igyekeztem meg se gyorsítani lépéseimet. A szemem sarkából visszapillantva láttam, hogy újra meg újra fegyverrel céloznak rám, de nem lőnek, úgyszólván „továbbnyújtottak” az előttük álló „kollégáknak”. Az egész valahogy szürrealista élmény volt. Mikor elértem a Szabadság hidat, ahol újra égtek lámpák és nem volt szovjet, akkora kő esett le a szívemről, mint az egész Gellért-hegy!

November 4-én hajnalban ébresztett minket az ágyútűz. Apámmal elindultunk gyalog a Kamaraerdő irányába, egészen a szovjet üteg alá érve, amely a várost lőtte. Persze meglapultunk, fegyverünk úgy sem volt, és kétségbe esve morfondíroztunk azon, ami most éppen történik.

Néhány nappal később az egykori Pénzügyminisztérium (ma ott van a Hilton) romjainak pincéjében akartunk B. Diki meg én fegyvereket elrejtetni. Hirtelen elfogott valami igen rossz érzés, mondom Dikinek, én körülnézek gyorsan fönt. Amit láttam, az szinte megfagyasztotta a vért az ereimben: szovjet járőrök fésülték át a környéket, már csak két házzal voltak odébb. Őrültként lerohantam és ordítottam, dobj el mindent, rohanjunk. Még idejében sikerült eltűnnünk valami pincéken át, amiket barlangozó időkből ismertünk.

Ezek után november 16-án hajnalban hármásban elindultunk a határ felé, Dikivel és egy barátjával, akit csak futólag ismertem. A városhatárban fölvettem minket egy teherautó, amin már több hasonló szándékú fiatal csücsült. Hirtelen egy magyar katonai járőr leállította a teherautót és elvette a személyi igazolványainkat. Teljes volt a kétségbeesés, hogy ilyen hamar „dugunkba dőlünk” és tűnődünk, mi lesz most. Hát az lett, hogy a teherautó továbbindult; hát ez meg mi? Mikor a járőr már a látóhatáron kívül volt, megállt újra a teherautó és a vezető kiosztotta az igazolványokat! A tiszttal ugyanis a paksamétát kezébe nyomta, mielőtt továbbengedte. Győrben egy vadidegen család fölvetett éjszakára és másnap vonatral folytathattuk az utunkat, mert a MÁV csak egy vonatot járatott, ui. Győr és Kapuvár között! Világos, miért. A kapuvári állomáson vártak már helybeli parasztok, akik néhány százásért átvezették a menekülőket a Hanságon. Már esteledett, mikor elértük a később oly híressé vált andai hidat. Azon viszont magyar „zöldávósok”, tehát határőrök álltak. A paraszt mondta, várjunk ott az erdőszélen, ő majd be-

szél velük. Nem mondhatom, hogy a bizalmunk benne határtalan volt, de nem volt más választásunk, mint dideregve várni. Akkor ő intett, jöjjenek! Mi odamentünk, a határőrök barátságosan üdvözöltek, menjünk csak át a hídon és tartsunk balra, később majd látunk egy nagy tüzet, az már Ausztria, ott majd fölszednek minket. Csak néhány nappal később vált hírhedtté az a híd, mert a magyarokat oroszok váltották le és azok meg lőttek. Nyugaton később filmet is készítettek erről a hídról. Végig fantasztikus szerencsénk volt!

A szerencse továbbra se hagyott el bennünket. Mivel Diki elég jól tudott németül, mi hárman az első gyűjtőhelyről megszöktünk, végül is a traiskirchener gyűjtőtáborba kerültünk. Ott háború utáni emigránsok játszották meg magukat nagyon, majd ők összegyűjtik az egyetemi hallgatókat és elosztják őket különféle országokba. Hát az nagyon nem tetszett nekünk. Hallottuk talán egy hét után, hogy német küldöttség van a lágérben. Erre odamentünk, Diki elmesélte nekik, kicsodák vagyunk és mi Németországba szeretnénk menni és ott tovább tanulni; a harmadik fiú egy rokonhoz akart Belgiumba menni, de nem sokkal később ő is Németországra váltott. A németek mondták, minden rendben, regisztráltak és mondták, másnap reggel 7 órakor jöjjünk vissza. Teljes titokban tartva a dolgot, nehogy az emigránsok föltartsanak minket, megjelentünk ott és máris indultunk. Már éjjel volt, mikor a különvonat Passaunál elérte a német határt. A pályaudvar ki volt világítva, rezesbanda üdvözölte a „szabadsághősöket” és üdvözlő beszédeket tartottak, amiből én persze egy kukkot sem érttem. Ui. mi az első különvonatban voltunk, ami Németországba érkezett!

Később lecsökkent a németek lelkesedése, mikor tízezerszámra jöttek oda a magyarok. De az elsőség a továbbiakban is nagy hasznunkra volt. Göttingenben rögtön és soron kívül elhelyeztek minket diákokthoz, még fel is ruháztak minket és december elején már be voltunk iratkozva az ottani egyetemre. Az első hetekben minden nagyon érdekes és új volt, de úgy kora tavasszal rám tört nagyon a homvágy és elég soká tartott, amíg teljesen megbarátkoztam a helyzettel – amire igazából minden okom megvolt.

1960-ban megszereztem a geológusi diplomát és 1961-ben doktoráltam. 1965-ben kerültem a karlsruhei Természettudományi Múzeumba, ahonnan 1997-ben mint osztályvezető vonultam nyugdíjba. 1969-ben az ottani egyetemen habilitáltam magam, tehát megszereztem az egyetemi magántanári minősítést. 1963-ban egybekeltem egy karlsruhei lánnyal, van egy fiunk és egy lányunk.

Trunkó László

*Trunkó László mint menekült
1957 márciusában Göttingenben*

Múzeum tűzben – egy érintett emlékei

A Természettudományi Múzeum földtani gyűjteményeinek pusztulása az 1956-os tűzvészben

Az 1956-os magyarországi forradalom harci cselekményei nem kímélték a kulturális intézményeket, így a múzeumokat sem. Kár érte az Iparművészeti Múzeumot, a Természettudományi Múzeumot, s a Magyar Nemzeti Múzeumot. A legnagyobb veszteséget a Természettudományi Múzeum szenvedte el, mivel nemcsak a Baross utcai épülete harmadik emeleten lévő állattani gyűjtemények jelentős része égett el, hanem a Magyar Nemzeti Múzeum épületének második emeletén lévő Ásvány- és Kőzettára, valamint Föld- és Őslénytára gyűjteményeinek mintegy 80%-a, továbbá a tetőtérben lévő Európa-hírű Afrika-kiállítása is teljes egészében.